

## ارزیابی وضعیت کیفیت زندگی در بافت‌های فرسوده شهری و بررسی رابطه آن با اعتماد اجتماعی شهروندان (مطالعه موردی محله ججین اردبیل)

برهان ویسی ناب<sup>۱\*</sup>، فریدون بابایی اقدم<sup>۲</sup>

<sup>۱</sup> دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز

<sup>۲</sup> دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۱۲/۱۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۰/۰۷

### چکیده

کیفیت زندگی مردم و مکان‌ها به عوامل مختلفی وابسته است که باید شناسایی شوند، چرا که عدم شناسایی عوامل موثر بر کیفیت زندگی مردم در قلمروهای گوناگون موجب کاهش رضایت‌مندی از زندگی فردی شده و جامعه نیروی انسانی مولد و توانمند خود را در طول زمان از دست می‌دهد. بنابراین پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی - تحلیلی سه هدف عمده را دنبال می‌کند، هدف اول مشخص کردن وضعیت اعتماد اجتماعی در بافت فرسوده ججین، هدف دوم بررسی وضعیت رضایت از کیفیت زندگی در بافت فرسوده ججین و هدف سوم ارزیابی رابطه بین اعتماد اجتماعی شهروندان با رضایت از کیفیت زندگی است. جهت رسیدن به اهداف بالا، در ابتدا پرسشنامه‌ای که در برگزیده گویه‌های مربوط به متغیرهای اعتماد اجتماعی و کیفیت زندگی بوده تدوین شده، روایی پرسشنامه از طریق نظر کارشناسان و پایایی آن از طریق ضریب آلفای کورنباخ (۸/۲) مورد سنجش قرار گرفت. سپس از طریق نمونه‌گیری (روش کوکران) ۳۶۴ پرسشنامه برای پاسخگویی به فرضیات تحقیق بین اهالی پخش گردید. در نهایت برای تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده پرسشنامه از ابزار آماری EXCEL و SPSS و آزمون‌های آماری T، فریدمن و اسپیرمن استفاده شده است. نتایج تحقیق بیانگر آن است که بیشتر افراد ساکن در این محله با وصف آن‌که مرد هستند، اردبیلی نیز می‌باشند و به لحاظ شغلی بیشتر این افراد کارمند هستند. در میان گویه‌های مربوط به کیفیت زندگی بیشترین رضایت مربوط به کیفیت آب آشامیدنی با میانگین ۳/۹۹ و در رتبه دوم داشتن حس تعلق به محله با میانگین ۳/۹۴ می‌باشد. همچنین مردم بیشترین عدم رضایت خود را نسبت به ابعاد کیفیت واحد مسکونی با میانگین ۲/۵۸ داشته‌اند. نتیجه گیری کلی بیانگر نامناسب بودن وضعیت اعتماد اجتماعی در سطح محله، رضایت از کیفیت زندگی در محله و در نهایت وجود رابطه معنادار بین متغیرهای اعتماد اجتماعی و کیفیت زندگی در این محله است.

**کلید واژه‌ها:** اعتماد اجتماعی، کیفیت زندگی، بافت فرسوده، محله ججین اردبیل

**مقدمه:**

با مطالعه در نظریات و مکتب‌های جدید که در پژوهش‌های کاربردی و بنیادی مرتبط با مطالعات شهری انجام شده‌است، چنین استنباط می‌شود که یکی از نظریاتی که تاثیر زیادی در روند تحولات و مکتب‌های مرتبط با مطالعات شهری گذاشته نظریات فرهنگی - اجتماعی و کیفی توسعه می‌باشد که در قالب مفاهیمی همچون سبک زندگی، رضایت‌مندی از زندگی، سرمایه‌های اجتماعی، ارضای نیازهای اساسی و کیفیت زندگی<sup>۱</sup> ارائه شده است (مرصوصی و دیگران، ۱۳۹۴: ۸۰). موضوع کیفیت زندگی در سال‌های اخیر توجه‌ها را به خود جلب کرده است و به طور فزاینده‌ای به موضوع تحقیقات علمی و تئوری در زمینه‌ها و نظام‌های مختلف تبدیل شده است. مطالعه‌ی این مفهوم بر پایه‌ی این فرضیه بنیادین است که محیط اجتماعی و فیزیکی می‌تواند بر روی خوشبختی و رفاه مردم ساکن در یک محل تاثیرگذار باشد (Bereton et al, 2008: 556).

بهبود کیفیت زندگی در هر جامعه‌ای، یکی از مهم‌ترین اهداف سیاست‌های عمومی آن جامعه است. در طول سه دهه اخیر، کیفیت زندگی، به عنوان جانشینی برای رفاه مادی، به اصلی‌ترین هدف اجتماعی کشورهای مختلف تبدیل شده است (Schmitt, 2002: 413) مفهوم کیفیت زندگی یک مفهوم متغیر مرکب می‌باشد که از چندین متغیر (همانند تغییر در سطح درآمد مردم، شرایط زندگی، وضع سلامت و فشار روحی و روانی، فراغت، شادمانی خانوادگی، روابط و اعتماد اجتماعی و ...) تاثیر می‌پذیرد. بنابراین کیفیت زندگی را می‌توان به عنوان یک متغیر وابسته در نظر گرفت که برای آنکه رضایت مردم از آن بالا رود عوامل مختلفی را در نظر گرفت و شناخت، چرا که عدم شناسایی عوامل موثر بر کیفیت زندگی مردم در قلمروهای گوناگون موجب کاهش رضایت‌مندی از زندگی فردی شده و جامعه نیروی انسانی مولد و توانمند خود را در طول زمان از دست می‌دهد.

یکی از این عوامل موثر بر ارتقاء کیفیت زندگی اعتماد اجتماعی می‌باشد که ارتباط تنگاتنگی با کیفیت زندگی دارد (رحمانی فیروز جاه و سهرابی، ۱۳۹۲: ۱۵۷). اعتماد ابزاری برای صرفه‌جویی در قدرت است، زیرا حضور اعتماد، نگرانی، شک و نیاز به مراقبت و کنترل را کاهش می‌دهد.

از طرف دیگر یکی از مناطقی شهری که باید به کیفیت زندگی در آن توجه شود، مناطق و محلاتی که دارای بافت فرسوده می‌باشد، هستند. مناطقی که دارای بافت فرسوده هستند، هم اینک با مسائل متعدد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و ... مواجه است. به طور کلی وجود نواحی نابرابر در فضای شهری، معلول نابرابری در توزیع منابع ثروت و درآمد در جامعه است، که خود به جدایی‌گزینی فضایی، اجتماعی و اقتصادی منجر می‌شود.

حال با توجه به مطالب بیان شده تحقیق حاضر در پی آن است تا ضمن مشخص کردن وضعیت اعتماد اجتماعی و کیفیت زندگی در محله فرسوده ججین، رابطه میان اعتماد اجتماعی با کیفیت زندگی در سطح این محله را نیز مورد ارزیابی قرار دهد. لازم به ذکر است که محله ججین از محله‌های قدیمی شهر اردبیل است که به دلیل قدمت زیاد از جمله بافت‌های فرسوده شهری به شمار می‌رود. این محله با بافتی نامنظم در محدوده‌ای نوساز و با نظام کالبدی منظم استقرار یافته و نظام اجتماعی محله‌ای بر آن حاکم است. نقش غالب فضا در این محدوده مسکونی

<sup>1</sup> Quality of life

است. با توجه به بررسی‌های انجام شده، به نظر می‌رسد که این محله از جمله هسته‌های روستایی پیرامون شهر بوده که با گسترش فیزیکی شهر، بخشی از آن محسوب شده است (بابایی اقدم و دیگران، ۱۳۹۴: ۶۷).

### روش تحقیق:

روش انجام پژوهش بر اساس هدف، کاربردی و بر اساس ماهیت و روش، از نوع توصیفی - تحلیلی بوده است. بر این اساس با استناد به روش توصیفی - تحلیلی و بر مبنای مطالعات و بررسی‌های میدانی و پیمایشی، محله فرسوده ججین مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. بررسی‌های میدانی با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه با ساکنین و برداشت‌های میدانی انجام شد، که این روش امکان ثبت مشاهدات را برای پژوهشگر فراهم ساخت. روایی پرسشنامه با استفاده از نظرات کارشناسان و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، مورد سنجش قرار گرفت (مقدار ضریب کورنباخ ۸/۲). همچنین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از پرسشنامه، از ابزار آماری و گرافیکی EXCEL و SPSS و آزمون‌های آماری فریدمن، اسپیرمن و T استفاده شده است.

### جامعه آماری و حجم نمونه:

به منظور اطمینان از نتایج حاصل از مطالعه بر روی جامعه هدف و با توجه به عدم امکان مطالعه و بررسی کلیه خانوارها و افراد ساکن در محله، اقدام به تعیین نمونه آماری گردیده است. جامعه آماری در این تحقیق شامل ساکنین بافت فرسوده محله ججین شهر اردبیل در محدوده مورد مطالعه (۶۹۲۰ نفر) می‌باشد. در این پژوهش جهت برآورد حجم نمونه از روش کوکران (Cochran) استفاده شده و نهایتاً ۳۶۴ خانوار به عنوان حجم نمونه انتخاب شده‌اند (معادله ۱).

$$n = \frac{t^2 pq / d^2}{1 + \frac{1}{N} \left( \frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

که در این فرمول: n: حجم نمونه، N: حجم جمعیت یا جامعه، p: درصد توزیع صفت در جامعه (یعنی نسبت افرادی که دارای صفت مورد مطالعه می‌باشند) (۰/۵). q: درصد افرادی که فاقد آن صفت در جامعه می‌باشند (۰/۵). d: تفاضل نسبت واقعی صفت در جامعه با میزان تخمین محقق برای وجود آن صفت در جامعه است که حداکثر نسبت آن ۰/۰۵ است و دقت نمونه‌گیری به آن بستگی دارد. t: اندازه متغیر در توزیع طبیعی (توزیع نرمال مربوط به منحنی گاوس) است که از جدول مربوط در سطح احتمال مورد نظر استخراج می‌شود (حافظ نیا، ۱۳۹۰).

$$N=6920 \quad P= 0/5 \quad q= 0/5 \quad d= 0/05 \quad t=1/96 \quad n=?$$

$$n = \frac{(1.96)^2(0.5)(0.5)}{(0.05)^2} \div \left( 1 + \frac{1}{6920} \left( \frac{(1.96)^2(0.5)(0.5)}{(0.05)^2} - 1 \right) \right) = 364$$

**متغیرهای پژوهش:**

به طور کلی در این پژوهش جهت سنجش ارزیابی رابطه میزان اعتماد اجتماعی شهروندان با میزان آگاهی اجتماعی آنان در محله ججین اردبیل جهت عملیاتی کردن متغیرها از از گویه‌های زیر استفاده شده است (جدول شماره ۱).

**جدول شماره ۱- متغیرهای پژوهش**

متغیرهای پژوهش	گویه‌های پژوهش
اعتماد اجتماعی	۱- میزان اعتماد سرپرست خانوار به اهالی محل ۲- میزان اعتماد سرپرست خانوار به شورای شهر ۳- میزان اعتماد سرپرست خانوار به شهرداری ۴- میزان اعتماد سرپرست خانوار به نهادهای محله ای (فرهنگسراها و ...)
کیفیت زندگی	۱- رضایت از امکانات بهداشتی - درمانی موجود در محله ۲- رضایت از امکانات ورزشی موجود در محله ۳- رضایت از وضعیت فضای سبز (پارک‌های) موجود در محله ۴- رضایت وضعیت معابر و پیاده‌روهای موجود در سطح محله ۵- رضایت نحوه دسترسی به حمل و نقل عمومی شهر ۶- رضایت وضعیت جمع‌آوری زباله و پسماند در سطح محله ۷- رضایت وضعیت تراکم جمعیت در محله ۸- رضایت از وضعیت امنیت محله ۹- رضایت از وضعیت روشنایی در سطح محله (کوچه‌ها و فضاهای عمومی) ۱۰- رضایت از وضعیت نماهای ساختمانی موجود در سطح محله ۱۱- رضایت از ابعاد واحد مسکونی خود ۱۲- داشتن حس تعلق نسبت به محل خود و ساکنان آن ۱۳- رضایت از کیفیت واحد مسکونی ۱۴- رضایت از کیفیت آب آشامیدنی محله ۱۵- رضایت از درآمد شغلی خود ۱۶- رضایت از میزان پس‌انداز خود

منبع: یافته‌های پژوهش

**فرضیه‌های پژوهش:**

- به نظر می‌رسد وضعیت اعتماد اجتماعی در محله ججین سطح قابل قبولی قرار دارد.
- به نظر می‌رسد وضعیت رضایت از کیفیت زندگی سطح قابل قبولی قرار دارد.
- به نظر می‌رسد میان رضایت از کیفیت زندگی و اعتماد اجتماعی شهروندان در محله ججین رابطه معناداری وجود دارد.

**مبانی نظری پژوهش:**

**کیفیت زندگی شهری:** کیفیت زندگی از دهه ۱۹۶۰ به یکی از موضوعات مورد علاقه علوم اجتماعی تبدیل شد، زیرا در این دهه مشخص شد که رشد اقتصادی لزوماً منجر به بهبود زندگی مردم نمی‌شود (فرازمند و دیگران: ۱۳۹۳: ۳۹). کیفیت زندگی به عنوان مفهومی چند بعدی و با اهمیت در زندگی جوامع امروزی، در بسیاری از رشته‌های علمی از جمله برنامه‌ریزی و طراحی شهری نفوذ یافته است. در مباحث برنامه‌ریزی شهری کیفیت زندگی طیف وسیعی از شاخص‌ها را در بر می‌گیرد. این شاخص‌ها را می‌توان در ابعاد کلان اجتماعی - اقتصادی و محیط طبقه‌بندی کرد. بهبود زیرساخت‌ها، وضعیت آموزشی، مسکن، فضای سبز، حمل و نقل شاخص‌هایی از کیفیت زندگی شهری محسوب می‌شود، به عبارت دیگر، کیفیت زندگی تمام زوایای زندگی انسان‌ها در شهر را در بر می‌گیرد (قالیباف و دیگران، ۱۳۹۰: ۳۵). در مبحث مربوط به کیفیت زندگی آنچه مهمتر از زیستن است، نحوه زیستن و به واقع کیفیت آن می‌باشد (Cramer, 2004: 104) اصولاً کیفیت زندگی واژه‌ای پیچیده و کیفی در رابطه با

شرایط و وضعیت جمعیت، دریک مقیاس جغرافیایی خاص (شهر، منطقه، محله، بخش و ...) است (وظیفه‌دوست و امینی، ۱۳۸۸: ۷). مفهوم کیفیت زندگی کاربردهای فراوانی دارد (حاتمی‌نژاد و دیگران، ۱۳۹۵: ۳۵۲) و چون از یک سو، ابعاد عینی و بیرونی و از سوی دیگر، ابعاد ذهنی و درونی دارد، ارائه تعریفی جامع برای آن آسان نیست. به هر ترتیب کیفیت زندگی مفهوم گسترده‌ای است که دارای معانی گوناگون برای افراد و گروه‌های مختلف است. برخی آن را به عنوان قابلیت زیست‌پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان سنجه‌هایی برای میزان جذابیتو برخی به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایت‌مندی و غیره، تفسیر کرده‌اند (Epley and Menon, 2008: 281).

در برخی از منابع کیفیت زندگی به سطح زندگی ترجمه و معنی شده است. ولی باید توجه کرد که سطح زندگی تنها یک شاخه از درخت کیفیت زندگی است (Eckersley, 1999: 10). پال و کیمر کیفیت زندگی را معیاری برای سنجش میزان تأمین نیازهای روحی، روانی و مادی جامعه و خانواده، که نشان دهنده ویژگی‌های کلی اجتماعی و اقتصادی یک ناحیه است، می‌دانند (Pal and Kumar, 2005: 48). همچنین داس کیفیت زندگی را به عنوان بهزیستی یا عدم بهزیستی مردم و محیط زندگی آنان می‌داند (das: 2008: 142).

در تعریفی دیگر پیستون کیفیت زندگی را بیان‌کننده وضع محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند (آلودگی، کیفیت، مسکن و...)، و همچنین برخی صفات و ویژگی‌های خود مردم (سلامتی و...) می‌داند (Pacione, 2005: 22). با توجه به تعاریف ارائه شده، می‌توان گفت مفهوم کیفیت زندگی، نه تنها در نزد محققان و صاحب‌نظران امری نسبی است، بلکه هر یک از شهروندان ساکن در شهر یا حتی یک محله نیز تعریف متفاوتی از کیفیت زندگی دارند، اما برای ترسیم مفهومی موضوع مورد نظر شاید بتوان گفت کیفیت زندگی مفهومی است که چهار بعد اساسی زندگی انسان یعنی ابعاد اقتصادی، ابعاد زیست محیطی، ابعاد اجتماعی و در نهایت ابعاد فرهنگی - سیاسی را در بر گرفته و حد استاندارد از انتظارات فرد را تأمین کند (فرجی ملایی و همکاران، ۱۳۸۹: ۵). به عبارتی دیگر، کیفیت زندگی مفهومی چند وجهی است که نیاز وافر و واکاوی انتظارات و ابعاد رضایت‌مندی شهروندان است.

به‌طورکلی، کیفیت زندگی شهری، واژه‌ای پیچیده، چندبعدی و کیفی در زمینه شرایط و وضعیت جمعیت، در یک مقیاس جغرافیایی خاص (شهر، منطقه، محله و ...) است که هم به شاخص‌های ذهنی یا کیفی و هم به شاخص‌های عینی یا کمی متکی است (Whitehead et al., 2006: 4) این مفهوم را می‌توان در یک برداشت جامع و کلی به صورت زیر تعریف کرد «کیفیت زندگی شهری دربرگیرنده ابعادی روانی است که شاخص‌هایی مانند رضایت، شادمانی و امنیت را دربر می‌گیرد و در بعضی موارد، رضایت اجتماعی نیز نامیده می‌شود. همچنین ابعادی محیطی که دربرگیرنده سنجه‌هایی مانند مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت محیطی است. جنبه‌های دیگر شامل توجه به فرصت‌های اجتماعی، امیدهای اشتغال، ثروت و اوقات فراغت است (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۵: ۲۶۵-۲۶۶). منظور از کیفیت زندگی شهری، توجه به شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی، محیطی و روانی در دو وجه عینی و ذهنی در روند برنامه‌ریزی کیفیت زندگی شهری است. بدین معنا که علاوه بر اندازه‌گیری شاخص‌ها به صورت مشخص و عینی باید ذهنیت و نوع نگاه شهروندان به این شاخص‌ها نیز مورد توجه واقع شود. جوهر اصلی کیفیت زندگی شهری، تأمین و ارضای همزمان نیازهای مادی و معنوی انسان است. درواقع، برنامه‌ریزی برای مسکن، کار و

اشتغال، بدون تأمین نیازهای روانی، عاطفی و اجتماعی شهروندان مانند نیاز به امنیت، آرامش خاطر، زیبایی، تعلق اجتماعی، شادی، تفریح و... ناقص خواهد بود. در نهایت لازم است که ماهیت و درجه ارتباط میان ابعاد عینی و ارزیابی ذهنی افراد آزموده شود، چون درک آنها در اطلاع از چگونگی برنامه‌ریزی، مهم است، همچنین ممکن است در دیگر سیاست‌های مداخله در توسعه کیفیت زندگی شهری نیز مشارکت داشته باشند (Marans and Stimson, 2011: 3).

**اعتماد اجتماعی:** اعتماد مفهوم کانونی نظریات کلاسیک جامعه‌شناسی و نیز محور اصلی تئوری‌های نوین سرمایه اجتماعی و زمینه‌ساز تعاملات و روابط اجتماعی می‌باشد (ووثوقی و آرام، ۱۳۸۸: ۱۳۴). جامعه‌شناسان به این واقعیت ساده و مشخص پی برده‌اند که بدون اعتماد زندگی اجتماعی روزمره‌ای که آن را مسلم و بدیهی می‌پنداریم، غیرممکن می‌باشد (زتومکا، ۱۳۸۶: ۳). جانسون عقیده دارد که اعتماد یک خصیصه شخصیتی ثابت و تغییرناپذیر نیست، بلکه اعتماد اجتماعی، جنبه‌ای از روابط اجتماعی است که مدام، در حال تغییر و پویایی است و این اعمال اجتماعی افراد است که سطح اعتماد را در روابط اجتماعی آنها افزایش یا کاهش می‌دهد همچنین، اعمال اجتماعی آنها در ایجاد و حفظ اعتماد، در روابط دو سویه و کنش‌های هر دو طرف از اهمیت زیادی برخوردار است (Johnston et al., 1993: 66) همچنین کلمن عقیده دارد که اعتماد قدرت عملکرد را تسهیل می‌کند، علاوه بر این وی اعتقاد دارد که اعتماد در متن کنش‌های انسانی نمود می‌یابد، به ویژه آن دسته از کنش‌ها که جهت‌گیری معطوف به آینده دارند. نکته شایان توجه کلمن این است که اعتماد به طور ضمنی پیش شرط اصلی مشارکت در رابطه شمرده می‌شود (کلمن، ۱۳۷۷: ۲۹).

به‌طور کلی ارائه یک تعریف مشخص و قطعی از اعتماد اجتماعی کاری سخت و نشدنی است. آنچه موضوع را بیشتر پیچیده می‌کند، مترادف‌های بسیاری است که برای آن وجود دارد از جمله: اشتراک، همدلی، تحمل و برادری، اطمینان، اتکا داشتن، آرامش داشتن، به دیگری تکیه کردن و غیره. اما در کل می‌توان آنرا برآیند و ماحصل انگیزش<sup>۱</sup> و محرکی<sup>۲</sup> برای شکل‌گیری روابط اجتماعی دانست. اعتماد اجتماعی مستلزم معیارهای چون: صداقت مشهود<sup>۳</sup>، عینیت<sup>۴</sup>، ثبات<sup>۵</sup>، شایستگی<sup>۶</sup>، انصاف<sup>۷</sup> و همه آن چیزهایی است که روابط افراد را بر اساس عمل مداوم به این ملاک‌ها تداوم و وسعت می‌بخشد. از این رو لازم است در بررسی اعتماد، آنرا به مثابه ساختاری در نظر گرفت که در آن علاوه بر توجه به ابعاد شخصیتی و فردی به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی نیز به طور همزمان توجه می‌شود و اعتماد را بر روی پیوستاری تصور کرد که اجزاء و ابعاد اصلی آن در ارتباط زنجیره وار با یکدیگر قرار گرفته باشند. تنها در چنین حالتی است که می‌توان تمامیت اعتماد را در درون یک جامعه به شرح و تفصیل نشست (زین آبادی، ۱۳۸۷: ۱۲). اندیشمندان بزرگی تعاریف فراوانی را از اعتماد اجتماعی ارایه کرده‌اند که در زیر به چند مورد آنها اشاره شده است:

<sup>1</sup> motivation

<sup>2</sup> impetus

<sup>3</sup> perceived honesty

<sup>4</sup> objectivity

<sup>5</sup> consistency

<sup>6</sup> competence

<sup>7</sup> fairness

مورتن دویچ<sup>۱</sup> معتقد است که اعتماد عبارت است از انتظار وقوع رویداد، به طوری که این انتظارات منجر به رفتاری گردد که در صورت برآورده شدن انتظارات فرد، پیامدهای انگیزشی مثبتی در وی ایجاد کند و در غیر این صورت پیامدهای منفی در پی داشته باشد. کلمن اعتماد را وارد کردن عنصر خطر در کنش با دیگران دانسته و اعتماد را با مخاطره در ارتباط می‌داند (Colman, 1960: 85) زیرا اعتماد را شکلی از ایمان و وابستگی مطمئن به یک نفر یا یک اصل تعریف می‌کند (کمالی، ۱۳۸۲: ۱۳). همچنین لایان اعتماد را باور قوی به اعتبار، صداقت و توان افراد، انتظاری مطمئن و اتکا به ادعا یا اظهار نظر دیگران بدون آزمون می‌داند (علی پور و دیگران، ۱۳۸۸: ۱۱). به طور کلی می‌توان بیان داشت که اعتماد از عناصر ضروری برای تقویت همکاری بوده و حاصل پیش‌بینی پذیری رفتار دیگران است که در یک جامعه کوچک از طریق آشنایی نزدیکان با دیگران حاصل می‌شود. همچنین، شرط لازم برای جلوگیری از هرج و مرج و فلج شدن جامعه، وجود اعتقاد و اعتماد میان افراد است (Sabine, 2004, 644).

### پیشینه پژوهش:

دیوید اسمیت اولین جغرافیادانی بود که درباره کیفیت زندگی، رفاه و عدالت اجتماعی در جغرافیا صحبت کرد. اما مطالعات کیفیت زندگی از دهه ۱۹۳۰ مورد توجه جدی محققان گرایش‌های مختلف علمی قرار گرفت (شکوهی و حسینی، ۱۳۹۴: ۱۰۱). به طور کلی موضوع کیفیت زندگی سابقه مطالعاتی چندانی طولانی در ایران ندارد، اما بحث عدالت اجتماعی و بطور اخص مبحث عدالت اجتماعی و نابرابری‌های فضایی در سطح شهرها از موضوعات مرتبط با کیفیت زندگی است که در ایران مورد توجه و مطالعه قرار گرفته است. بنابراین در این پژوهش سعی شده است به مهمترین تحقیقاتی که مربوط به موضوع پژوهش می‌باشد چه در داخل و چه در خارج از کشور اشاره شود (جدول شماره ۲).

جدول شماره ۲- پیشینه مطالعاتی مربوط به پژوهش

نام نویسنده (نویسندگان)	سال	عنوان پژوهش	نتیجه‌گیری
کوکبی و دیگران	۱۳۸۴	برنامه ریزی کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری، تعاریف و شاخص‌ها	در تعریف معیارهای کیفیت زندگی شهری می‌باید بعد ذهنی و عینی آن را به صورت توأمان در نظر گرفت
رضوانی و دیگران	۱۳۸۸	توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)	همبستگی بین ابعاد عینی و ذهنی کیفیت زندگی بالا نیست، اما به طور کلی، یافته‌های تحقیق اهمیت مطالعه همزمان ابعاد عینی و ذهنی را نشان می‌دهد، که می‌تواند به پیشبرد مطالعات کیفیت زندگی شهری کمک نماید
ارژنگ	۱۳۹۰	سنجش کیفیت محیط شهری (مطالعه‌ی موردی: منطقه‌ی ۴ تهران)	وضعیت کیفیت محیط شهری منطقه از دیدگاه شهروندان در حد متوسط است. طبق نتایج، میزان رضایتمندی ساکنان از کیفیت محیط شهری با ویژگی‌های فردی خانوارها (سن، مدت اقامت، ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی) تغییر می‌کند.

<sup>1</sup> Deutsch. M

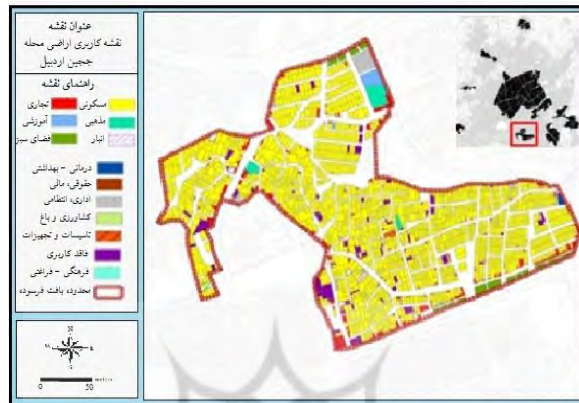
نام نویسنده (نویسندگان)	سال	عنوان پژوهش	نتیجه گیری
خادمی	۱۳۹۲	ارزیابی کیفیت زندگی شهری، مورد مطالعه: بافت فرسوده آمل	کیفیت زندگی با میانگین کلی ۲/۸۹ زیر سطح متوسط می‌باشد. علاوه بر این افرادی که در قسمت بافت فرسوده شهری زندگی می‌کنند نسبت به محله‌ای که در آن زندگی می‌کنند علاقه‌ی چندانی نشان نداده و تمایل خود را به رفتن از این محله ابراز داشته‌اند.
عبادی و دیگران	۱۳۹۳	سنجش کیفیت زندگی در سکونت‌گاه‌های غیر رسمی (نمونه مطالعاتی: محدوده شرق کال عیدگاه سبزوار)	کیفیت زندگی ساکنین در بعد اجتماعی بالاتر از حد متوسط اما در ابعاد اقتصادی و کالبدی- محیطی پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد. در مجموع نیز سطح کیفیت زندگی پایین می‌باشد.
اجزاء شکوهی و کمانداری	۱۳۹۴	سنجش میزان رضایت از کیفیت زندگی در منطقه‌ی چهار شهر کرمان	بیشترین میانگین شکاف کیفیت زندگی در حوزه حمل و نقل و کمترین به بعد روابط اجتماعی و حس تعلق مکانی مربوط می‌شود.
پور احمد و زارعی	۱۳۹۴	سنجش کیفیت زندگی در قلمرو بافت فرسوده شهری مطالعه موردی: منطقه ۹ تهران	وضعیت رضایت از ویژگی‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی معنادار بوده و نشان کیفیت پایین در این شاخص‌ها دارد. بنحوی که عامل حمل و نقل، مسکن، حکمروایی شهری و دسترسی تفریحی بیشترین تأثیر در میزان رضایتمندی از بافت فرسوده منطقه ۹ شهر تهران را دارا هستند.
سید علی پور و اسدی احم آباد	۱۳۹۵	بررسی تأثیر عملکرد شهرداری بر کیفیت زندگی (مطالعه موردی: کارکنان شهرداری منطقه ۶ تهران)	اگر چه عملکرد شهرداری و مؤلفه‌های آن بر کیفیت زندگی شهروندان منطقه ۶ تهران مؤثر بوده اما این اثر در حد ضعیفی معنادار می‌باشد
Das	۲۰۰۸	کیفیت زندگی شهری (مورد مطالعه: بارسولونا)	شاخص‌های ثروت، سواد، مهاجرت، رفت و آمد اجباری، تراکم اتومبیل، ویژگی‌های مسکن، حمل و نقل عمومی، محیط زیست و آب و هوا و جمعیت رابطه‌ی نسبتاً قوی و شاخص‌های نیروی کار، دستیابی به مسکن، خدمات اجتماعی، امکانات آموزشی، امکانات بهداشتی، پوشش رسانه‌ای شهری و امکانات فرهنگی و وضعیت مالی شهر رابطه‌ی ضعیفی با اندازه شهر دارند.
Oktay and Rustemli	۲۰۱۰	اندازه گیری کیفیت زندگی شهری و رضایت محله، منطقه مورد مطالعه: فاماگوستا	در مقایسه با رضایت یک فرد از خانه، همسایگان نزدیک و ویژگی‌های آن، رضایت از کیفیت کلی زندگی شهری در فاماگوستا پایین تر است. در حالی که تقریباً دو سوم (۶۶ درصد) از نمونه به طور کلی از محله خود راضی بودند. فقط ۴۰ درصد از کیفیت زندگی راضی بودند.
Govindaraju	۲۰۱۲	کیفیت زندگی زنان زاغه نشینی (موردی: شهر منگلور هند)	زنان زاغه نشین دارای سطح پایین کیفیت زندگی هستند

### معرفی محدوده پژوهش

محله ججین در قسمت جنوب شهر اردبیل قرار گرفته است که به لحاظ توپوگرافی نسبت به دیگر مناطق شهر اردبیل در ارتفاع بالاتری قرار گرفته است. مساحت محدوده بافت فرسوده محله ججین ۳۳ هکتار می‌باشد که جمعیت این محدوده بر اساس سرشماری سال ۱۳۷۵ معادل ۵۱۸۱ نفر بوده است. که با نرخ رشد جمعیتی ۲/۱ درصدی به جمعیتی معادل ۶۹۲۰ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است. همچنین تعداد خانوارهای ساکن در محله ججین



از ۱۰۹۵ در سال ۱۳۷۵ خانوار، به ۱۴۳۳ خانوار در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است این محله با بافتی نامنظم در محدوده‌ای نوساز و با نظام کالبدی منظم استقرار یافته و نظام اجتماعی محله‌ای بر آن حاکم است. بر این اساس نقش غالب فضا مسکونی است و جایگاه عناصر عملکردی موجود در آن محله تلقی می‌شود. موقعیت استقرار این محدوده با وسعت ۳۳ هکتار در جنوب شهر و در بین گران قیمت ترین اراضی شهر اردبیل می‌باشد. (طرح ساماندهی بافت فرسوده و ناکآرامد اردبیل، ۱۳۸۶:۱۲) (شکل ۱).



شکل ۱- نقشه موقعیت محله ججین (ترسیم نگارندگان)

## بحث و یافته‌های پژوهش:

### یافته‌های توصیفی

#### وضعیت بنیان‌های اجتماعی در سطح محله

از ۳۶۴ شهروندی که پرسشنامه را پاسخ داده‌اند ۳۴۳ نفر معادل ۹۴/۲۳ درصد مرد و ۲۱ نفر معادل ۵/۷۷ درصد زن بوده‌اند، به لحاظ گروه سنی مشخص گردید که بیشترین تعداد در گروه سنی بالای ۵۶ سال قرار دارند که معادل ۲۹/۹ درصد می‌باشد. همچنین کمترین گروه سنی سرپرستان خانوارها متعلق به گروه سنی ۲۵ تا ۳۵ بوده است که معادل ۱۶/۱ درصد می‌باشد، تعداد ۲۴۴ نفر ساکن در محله معادل ۶۷/۰۳ درصد منشا و خاستگاه اردبیلی داشته‌اند، به لحاظ مدت اقامت در محله تعداد ۶۸ نفر معادل ۱۸/۶۸ درصد کمتر از ۵ سال، تعداد ۹۴ نفر معادل ۲۵/۸۳ درصد بین ۶ تا ۱۰ سال، تعداد ۷۳ نفر معادل ۲۰/۰۵ درصد بین ۱۱ تا ۱۵ سال و تعداد ۱۲۹ نفر معادل ۳۵/۴۴ درصد بیش از ۱۶ سال در این محله اقامت داشته‌اند و به لحاظ شغلی تعداد ۱۴۵ نفر (معادل ۳۹/۹ درصد) کارمند، تعداد ۱۰۶ نفر (معادل ۲۹/۱ درصد) دارای شغل آزاد، تعداد ۵۵ نفر (معادل ۱۵/۱ درصد) کارگر، تعداد ۴۶ خانوار (معادل ۱۲/۶ درصد) کشاورز و در نهایت تعداد ۱۲ نفر (معادل ۳/۳ درصد) بیکار می‌باشند. همچنین بررسی سطح سواد محله بیانگر آن است که تعداد ۲۷ نفر (معادل ۷/۴۲) بی‌سواد، تعداد ۶۶ نفر (معادل ۱۸/۱۳ درصد) زیر دیپلم، تعداد ۸۱ نفر (معادل ۲۲/۲۵ درصد) دیپلم، تعداد ۷۲ نفر (معادل ۱۹/۸ درصد) فوق دیپلم و تعداد ۱۱۸ نفر (معادل ۳۲/۴ درصد) دارای سطح تحصیلی لیسانس و بالاتر بوده‌اند.

### بررسی وضعیت متغیرهای اعتماد اجتماعی و کیفیت زندگی (جدول شماره ۳)

#### الف) میزان اعتماد به اهالی محل

همانگونه که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌کنید، تعداد ۹ نفر (معادل ۲/۴۸ درصد) به اهالی محل اصلاً اعتماد ندارند، تعداد ۴۸ نفر (معادل ۱۳/۱۸ درصد) اعتمادشان به اهل محل کم، تعداد ۱۰۳ نفر (معادل ۲۸/۳ درصد) در حد متوسط به اهالی محل اعتماد دارند، تعداد ۱۶۷ نفر (معادل ۴۲/۹ درصد) اعتمادشان به اهل محل زیاد و در نهایت تعداد ۳۷ نفر (معادل ۱۰/۱۶ درصد) اعتمادشان به اهل محل بسیار زیاد می‌باشد.

#### ب) میزان اعتماد به شورای شهر

بررسی اطلاعات میدانی بیانگر آن است که از ۳۶۴ سرپرست خانواری که به پرسشنامه‌ها پاسخ داده‌اند تعداد ۴۸ نفر (معادل ۱۳/۱۹ درصد) به شورای شهر اصلاً اعتماد ندارند، تعداد ۱۷۶ نفر (معادل ۴۸/۳۵ درصد) اعتمادشان به شورای شهر کم، تعداد ۱۳۱ نفر (معادل ۳۵/۹۹ درصد) در حد متوسط به شورای شهر اعتماد دارند و تعداد ۹ نفر (معادل ۲/۴۷ درصد) اعتمادشان به شورای شهر زیاد می‌باشد. نکته جالبی که در جواب به این سوال وجود دارد عدم وجود اعتماد خیلی زیاد به شورای شهر در بین افراد محله می‌باشد.

#### پ) میزان اعتماد شما به شهرداری

در جواب به این سوال تعداد ۴۹ نفر (معادل ۱۳/۴۶ درصد) به شهرداری اصلاً اعتماد ندارند، تعداد ۱۹۵ نفر (معادل ۵۳/۵۷ درصد) اعتمادشان به شهرداری کم، تعداد ۱۰۸ نفر (معادل ۲۹/۶۷ درصد) در حد متوسط به شهرداری اعتماد دارند و ۱۲ نفر (معادل ۳/۳ درصد) اعتمادشان به شهرداری زیاد می‌باشد. همچنین شهرداری همانند شورای شهر دارای اعتماد خیلی زیادی بین افراد محله نمی‌باشد.

#### ت) میزان اعتماد به نهادهای محله‌ای (فرهنگ‌سراها، بسیج)

بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده از پرسشنامه در مورد میزان اعتماد به نهادهای محله‌ای همانند فرهنگ‌سراها، بسیج و مسجد تعداد ۶۱ نفر (معادل ۱۶/۷۶ درصد) به نهادهای محله‌ای اصلاً اعتماد ندارند، تعداد ۴۷ نفر (معادل ۱۲/۹۱ درصد) اعتمادشان به نهادهای محله‌ای کم، تعداد ۹۰ نفر (معادل ۲۴/۷۳ درصد) در حد متوسط به نهادهای محله‌ای اعتماد دارند، تعداد ۷۸ نفر (معادل ۲۱/۴۳ درصد) اعتمادشان به نهادهای محله‌ای زیاد و در نهایت تعداد ۸۸ نفر (معادل ۲۴/۱۷ درصد) اعتمادشان به نهادهای محله‌ای بسیار زیاد می‌باشد.

در این پژوهش جهت سنجش سطح کیفیت زندگی و اعتماد اجتماعی ساکنان محله فرسوده ججین از سوالات ۵ گزینه‌ای از طیف کاملاً مخالف تا کاملاً موافق (اصلاً اعتماد ندارم تا خیلی زیاد اعتماد دارم) (طیف لیکرت) استفاده شده است. برای آزمون اینکه کیفیت زندگی و اعتماد اجتماعی افراد در چه حدی است؟ آیا بالاتر از حد متوسط است یا خیر؟ می‌توان از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده کرد. این آزمون برای مقایسه میانگین‌ها استفاده می‌شود. با توجه به اینکه در پرسشنامه طراحی شده تمام سوالات جهتی مثبت دارند و از طیف لیکرت که طیفی ۵ ارزشی است

استفاده شده، در تحلیل آماری نیز ۵ ارزش داده شده است، عدد ۱ اصلا رضایت ندارم، عدد ۲ رضایت ندارم، عدد ۳ رضایتیم در حد متوسط است، عدد ۴ رضایت زیادی دارم و در نهایت عدد ۵ نشان دهنده رضایت خیلی زیاد می‌باشد. بنابراین میانگین امتیازات عددی بین ۱ تا ۵ است و عدد ۳ به عنوان امتیاز حد متوسط و Test Valu است. اگر پاسخ افراد طوری باشد که میانگین امتیازات آن‌ها بالاتر از امتیاز حد متوسط باشد و سطح معناداری هم کمتر از ۰/۰۵ باشد در آن صورت گفته می‌شود که سطح آن متغیر به طور معناداری بالاست و بالعکس اگر در سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۵ پایین‌تر از حد متوسط باشد گفته می‌شود که به طور معناداری سطح متغیر بالاتر از حد متوسط است. همچنین در مرحله بعد برای آنکه وضعیت کلی اعتماد اجتماعی و رضایت از زندگی در این محله به دست بیاید تمام گویه‌های مربوط به متغیرهای اعتماد اجتماعی و کیفیت زندگی با هم دیگر Compute شده‌اند. و از طریق همین آزمون (T) نتیجه مشخص شده است. از آزمون فریدمن هم جهت رتبه‌بندی درجه اهمیت گویه‌های مربوط به کیفیت زندگی استفاده شده است و در نهایت برای ارزیابی رابطه میان دو متغیر کیفیت زندگی و اعتماد اجتماعی از آزمون آماری اسپیرمن استفاده شده است.

جدول شماره ۳- میزان اعتماد اهالی محل

متغیر های اعتماد									اصلا اعتماد ندارم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	Test Value	T	Sig
به درصد																	
۰/۰۰۰	۹/۸۴۹	۳	۳/۴۸	۱۰/۱۶	۴۲/۹	۲۸/۳	۱۳/۱۸	۲/۴۷	اعتماد به اهل محل								
۰/۰۰۰	-۱۹/۲۰۷	۳	۲/۲۸	۰	۲/۴۷	۳۵/۹۹	۴۸/۳۵	۱۳/۱۹	اعتماد به شورای شهر								
۰/۰۰۰	-۲۰/۵۷۱	۳	۲/۲۳	۰	۳/۳	۲۹/۶۷	۵۳/۵۷	۱۳/۴۶	اعتماد به شهرداری								
۰/۰۰۱	۳/۲۰۶	۳	۳/۲۸	۲۴/۱۷	۲۱/۴۳	۲۴/۷۳	۱۲/۹۱	۱۶/۷۶	اعتماد به نهادهای محله ای								

منبع: یافته‌های پژوهش

یافته‌های حاصل از آزمون T در زمینه وضعیت اعتماد اهالی محل بیانگر آن است که مردم به شورای شهر و شهرداری‌ها اعتماد ندارند زیرا مقدار عددی میانگین (۲/۲۸ برای شورای شهر و ۲/۲۳ برای شهرداری) به دست آمده کوچک‌تر از Test Valu (با ارزش ۳) می‌باشد. همچنین اهالی نسبت به هم و نهادهای محله‌ای اعتماد رضایت بخشی دارند، زیرا مقدار مقدار عددی میانگین (۳/۴۸ اهل محل و ۳/۲۸ نهادهای محله‌ای) به دست آمده بزرگ‌تر از Test Valu (با ارزش ۳) می‌باشد.

### بررسی مولفه‌های مربوط به کیفیت زندگی

برای سنجش رضایت از کیفیت زندگی از ۱۶ متغیر استفاده شده است (به طور کلی در انتخاب متغیرها سعی شده است که بر تمام جنبه‌های کیفیت زندگی اعم از کالبدی، امنیت، اقتصادی، بهداشتی-درمانی و ... تاکید شده باشد). تحلیل جدول شماره چهار بیانگر آن است که از ۱۶ متغیر مورد مطالعه ۱۰ متغیر بالاتر از حد متوسط و وضعیت آن رضایت بخش می‌باشد، همچنین تعداد ۶ متغیر پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد و مردم نسبت به آن‌ها

رضایت ندارند. مردم بیشترین رضایت را از کیفیت آب آشامیدنی با میانگین ۳/۹۹ و در رتبه دوم داشتن حس تعلق به محله با میانگین ۳/۹۴ می‌باشد. همچنین مردم بیشترین عدم رضایت خود را نسبت به ابعاد کیفیت واحد مسکونی با میانگین ۲/۵۸ و بعد از آن بیشتر نارضایتی‌ها مربوط به عوامل اقتصادی همانند پس‌انداز (با میانگین ۲/۶۰) و درآمد (با میانگین ۲/۶۱) می‌باشد (جدول شماره ۴).

جدول شماره ۴- بررسی متغیرهای مربوط به کیفیت زندگی

Sig	T	Test Value	میانگین	فراوانی					کیفیت زندگی
				خیلی زیاد	زیاد	متوسط	ندارم	اصلاً ندارم	
.۰۰۰	۹/۰۵۰	۳	۳/۵۶	۹۲	۱۴	۱۱۲	۲۷	۲۹	رضایت از امکانات بهداشتی - درمانی
.۰۰۰	-۳/۲۱۹	۳	۲/۸۰	۲۹	۵۹	۱۲۶	۸۲	۵۸	رضایت امکانات ورزشی
.۰۰۰	۱۷/۵۱	۳	۳/۵۵	۸۰	۸۹	۱۶۰	۲۳	۱۲	رضایت از وضعیت فضای سبز
.۰۰۱	۲/۹۳۹	۳	۳/۱۷	۶۱	۵۲	۱۷۱	۴۹	۳۱	رضایت از وضعیت معابر
.۱۵۸	۱/۰۰۲	۳	۳/۰۷	۵۷	۹۱	۹۸	۵۶	۶۲	رضایت از حمل و نقل عمومی
.۰۰۰	۱۲/۱۲۴	۳	۳/۸۰	۱۱۰	۱۳۲	۷۸	۲۸	۱۶	رضایت از نحوه جمع‌آوری زباله
.۰۰۸	۲/۳۹۳	۳	۳/۱۲	۲۹	۶۹	۲۱۱	۳۴	۲۱	رضایت از وضعیت تراکم جمعیت
.۰۰۰	۱۳/۸۲۶	۳	۳/۸۴	۱۴۱	۸۲	۹۵	۳۱	۱۵	رضایت از وضعیت امنیت محله
.۰۰۰	۱۰/۸۴۰	۳	۳/۶۳	۹۳	۱۰۸	۱۱۶	۲۸	۱۹	رضایت از وضعیت روشنایی محله
.۰۰۰	-۵/۷۹۹	۳	۲/۶۸	۲۲	۴۱	۱۵۳	۹۵	۵۳	رضایت از کیفیت نماهای ساختمانی
.۰۱۶	-۲/۱۴۹	۳	۲/۸۷	۴۲	۵۳	۱۳۳	۸۷	۴۹	رضایت از ابعاد واحد مسکونی
.۰۰۰	۱۶/۱۳۳	۳	۳/۹۴	۱۳۵	۱۲۹	۶۱	۲۱	۱۸	داشتن حس تعلق به محله
.۰۰۰	-۷/۶۰۶	۳	۲/۵۸	۱۸	۴۱	۱۳۹	۱۰۱	۶۵	رضایت از کیفیت واحد مسکونی
.۰۰۰	۱۸/۵۶۴	۳	۳/۹۹	۱۴۱	۱۱۲	۸۴	۱۹	۸	رضایت از آب آشامیدنی
.۰۰۰	-۶/۵۷۹	۳	۲/۶۱	۲۸	۴۱	۱۲۰	۱۱۱	۶۴	رضایت از وضعیت درآمد
.۰۰۰	-۶/۴۸۱	۳	۲/۶۰	۲۳	۶۴	۹۵	۱۰۹	۷۳	رضایت وضعیت پس‌انداز

منبع: یافته‌های پژوهش

برای مشخص کردن تفاوت رضایت از متغیرها کیفیت زندگی از آزمون آماری فریدمن استفاده شده است، که نتایج آن تایید کننده یافته‌های حاصل از آزمون T می‌باشد، زیرا بر اساس جدول متغیر رضایت از آب آشامیدنی با میانگین ۱۶/۷۱، و متغیر حس تعلق به محله با میانگین ۱۶/۳۲ در رتبه‌ها اول و دوم قرار دارند و متغیرهای کیفیت واحد مسکونی (با میانگین ۵/۸۲) و پس‌انداز (با میانگین ۶) و در نهایت درآمد با میانگین (۶/۰۸) در رتبه‌های آخر قرار می‌گیرند (جدول شماره ۵).

جدول شماره ۵- وضعیت رضایت از متغیرها کیفیت زندگی بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	میانگین	متغیرهای کیفیت زندگی	رتبه	میانگین	متغیرهای کیفیت زندگی
۵	۱۴/۵۰	رضایت از وضعیت روشنایی محله	۶	۱۳/۹۵	رضایت از امکانات بهداشتی - درمانی
۱۳	۶/۵۶	رضایت از کیفیت نماهای ساختمانی	۱۲	۷/۴۵	رضایت امکانات ورزشی
۱۱	۷/۹۷	رضایت از ابعاد واحد مسکونی	۷	۱۳/۸۵	رضایت از وضعیت فضای سبز
۲	۱۶/۳۲	داشتن حس تعلق به محله	۸	۱۰/۶۹	رضایت از وضعیت معابر
۱۶	۵/۸۲	رضایت از کیفیت واحد مسکونی	۱۰	۹/۷۴	رضایت از حمل و نقل عمومی
۱	۱۶/۷۱	رضایت از آب آشامیدنی	۴	۱۵/۶۸	رضایت از نحوه جمع‌آوری زباله
۱۴	۶/۰۸	رضایت از وضعیت درآمد	۹	۱۰/۲۳	رضایت از وضعیت تراکم جمعیت
۱۵	۶	رضایت وضعیت پس انداز	۳	۱۵/۷۸	رضایت از وضعیت امنیت محله

منبع: یافته‌های پژوهش

### آزمون فرضیه‌های پژوهش

#### وضعیت کلی اعتماد اجتماعی در محله

به طور کلی برای ارزیابی وضعیت اعتماد اجتماعی در محله ۴ گویه برای عملیاتی کردن این متغیر ارایه شده بود که از این ۴ مورد، اعتماد به شورای شهر و شهرداری در محله رضایت بخش نبوده و برعکس آن اعتماد اهالی محل به هم دیگر و نهادهای محله‌ای در سطح رضایت بخشی می‌باشد. بنابراین برای اینکه به یک نتیجه‌گیری کلی در زمینه اعتماد اجتماعی در سطح محل برسیم این چهار گویه را با هم Compute شده‌اند که نتیجه بیانگر آن است وضعیت اعتماد اجتماعی در سطح محله رضایت بخش نیست زیرا میانگین به دست آمده (۱۱/۲۱۹) پایتتر از مقدار Test value (۱۲) است. بنابراین فرضیه اول یعنی (به نظر می‌رسد وضعیت اعتماد اجتماعی در محله ججین سطح قابل قبولی قرار دارد) رد می‌شود (جدول شماره ۶).

جدول شماره ۶- وضعیت رضایت از کیفیت زندگی

Df	Sig	T	Test value	میانگین	Compute
۳۶۳	.۰۰۰	-۴/۱۶۳	۱۲	۱۱/۲۱۹	اعتماد اجتماعی

منبع: یافته‌های پژوهش

#### وضعیت کلی کیفیت زندگی

تمام ۱۶ متغیری که در زمینه بررسی وضعیت کیفیت زندگی وجود داشت هر کدام از یک بعد (کالبدی، اقتصادی و...) به بررسی وضعیت رضایت از کیفیت زندگی پرداخته بودند برای اینکه بتوانیم وضعیت کلی کیفیت زندگی (بر اساس کل متغیرها) را مشخص نماییم، ۱۶ متغیری را که وجود داشت Compute کردیم که نتیجه آن بر اساس جدول شماره بیانگر رضایت از کیفیت زندگی در بافت فرسوده محله ججین است زیرا مقدار میانگین به دست آمده نسبت به ارزش Test value (میانگین ۱۶ متغیر) بیشتر است (۵۱/۸۰۴) و به واقع اختلاف ۳/۸۰۴ با آن دارد. بنابراین

نتیجه کلی بیانگر رضایت از کیفیت زندگی در محله ججین می‌باشد. بنابراین فرضیه دوم (به نظر می‌رسد وضعیت رضایت از کیفیت زندگی سطح قابل قبولی قرار دارد) تایید می‌شود. (جدول شماره ۷).

جدول شماره ۷- وضعیت رضایت از کیفیت زندگی

Compute	میانگین	Test value	T	Sig	Df
کیفیت زندگی	۵۱/۸۰۴	۴۸	۴/۲۹۷	.۰۰۰	۳۶۳

منبع: یافته‌های پژوهش

### بررسی رابطه میان اعتماد اجتماعی و کیفیت زندگی

آزمون آماری اسپیرمن برای تحلیل همبستگی بین ۲ متغیر تحقیق مورد استفاده قرار گرفت که نتایج آن با توجه به سطح معنی داری ۰/۰۰۰ و میزان همبستگی ۰/۹۹۳ موید وجود رابطه مستقیم بین این دو متغیر می‌باشد. بدین ترتیب که با افزایش اعتماد اجتماعی در محله افزایش کیفیت زندگی مشاهده می‌شود و بالعکس. بنابراین فرضیه سوم (-) به نظر می‌رسد میان رضایت از کیفیت زندگی و اعتماد اجتماعی شهروندان در محله ججین رابطه معناداری وجود دارد (جدول شماره ۸).

جدول شماره ۸- نتایج آزمون دو متغیره همبستگی اسپیرمن

کیفیت زندگی		اعتماد اجتماعی	
۱	ضریب همبستگی	۰/۹۹۳	ضریب همبستگی
۰/۰۰۰	سطح معنی داری	۰/۰۰۰	سطح معنی داری
۳۶۴	تعداد	۳۶۴	تعداد

منبع: یافته‌های پژوهش

### نتیجه‌گیری:

در طول سه دهه اخیر، کیفیت زندگی، به‌عنوان جانشینی برای رفاه مادی، به اصلی‌ترین هدف اجتماعی کشورهای مختلف تبدیل شده است. بهبود کیفیت زندگی در هر جامعه‌ای و منطقه‌ای، یکی از مهم‌ترین اهداف سیاست‌های عمومی آن جامعه است. یکی از مهمترین مناطقی که باید در زمینه وضعیت کیفیت زندگی به آن توجه شود بافت‌های فرسوده شهری (وجود شهر کهن در دل شهر امروزی) است، زیرا هم از لحاظ اقتصادی دارای امکانات بالقوه‌ای از زیرساختی و روساختی است، هم از جهت فرهنگی، خاستگاه شهر امروزی و یادگاری از فرهنگ و تاریخ پیشین است، هم از جهت اجتماعی چه در صورت متروک شدن و چه تراکم کاربری‌های نامتناسب، بخشی از جامعه و ضامن زندگی انسان‌ها است، و در نهایت جهت کالبدی نیز با وجود فرسودگی هنوز دارای ارزش‌های معماری و شهرسازی بی‌نظیری است.

بنابراین با توجه به موارد بیان شده تحقیق حاضر با رویکرد توصیفی - تحلیلی به دنبال سه هدف بوده است: ۱- مشخص کردن وضعیت کیفیت زندگی در بافت فرسوده ججین ۲- مشخص کردن وضعیت اعتماد اجتماعی شهروندان ساکن بافت فرسوده ججین و مورد آخر ۳- ارزیابی رابطه بین اعتماد اجتماعی شهروندان و کیفیت زندگی در محله ججین بوده است. برای رسیدن به این اهداف و همچنین آزمون فرضیه‌های پژوهش در ابتدا پرسشنامه‌ای مربوط به موضوع پژوهش طراحی شده، بعد از تایید روایی و پایایی آن، داده‌های مورد نظر پژوهش با استفاده از پژوهش میدانی از طریق پرسشنامه و مصاحبه با ساکنان محله جمع‌آوری شد و در نهایت برای تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده پرسشنامه از ابزار آماری EXCEL و SPSS و آزمون‌های آماری T، فریدمن و اسپیرمن استفاده شده است. نتایج پژوهش بیانگر آن است که به لحاظ گروه سنی مشخص گردید که بیشترین تعداد در گروه سنی بالای ۵۶ سال قرار دارند و همچنین کمترین گروه سنی سرپرستان خانوارها متعلق به گروه سنی ۲۵ تا ۳۵ بوده است. تعداد ۲۴۴ نفر ساکن در محله معادل ۶۷/۰۳ درصد منشا و خاستگاه اردبیلی داشته‌اند، به لحاظ مدت اقامت بیشترین درصد افراد بالای ۱۵ سال در این محله سابقه اقامت دارند، به لحاظ شغلی بیشترین افراد یعنی معادل تعداد ۳۹/۹ درصد کارمند، و کمترین افراد معادل ۳/۳ درصد بیکار می‌باشند. همچنین بررسی سطح سواد محله بیانگر آن است که بیشترین تعداد افراد ساکن این محله تعداد ۱۱۸ نفر (معادل ۳۲/۴) نفر دارای سطح تحصیلی لیسانس و بالاتر بوده‌اند.

در زمینه وضعیت اعتماد اجتماعی: نتایج بیانگر آن است که وضعیت اعتماد اجتماعی در سطح محله رضایت بخش نیست زیرا با توجه به جدول شماره شش، که بیانگر نتیجه حاصل از آزمون T است، میانگین به دست آمده (۱۱/۲۱۹) پایتتر از مقدار Test value (۱۲) است.

در زمینه وضعیت کیفیت زندگی: برای بررسی این وضعیت در محله از ۱۶ گویه مربوطه استفاده شده بود که در میان گویه‌های مربوط به کیفیت زندگی بیشترین رضایت مربوط به کیفیت آب آشامیدنی با میانگین ۳/۹۹ و در رتبه دوم داشتن حس تعلق به محله با میانگین ۳/۹۴ می‌باشد. همچنین مردم بیشترین عدم رضایت خود را نسبت به ابعاد کیفیت واحد مسکونی با میانگین ۲/۵۸ داشته‌اند. و نتیجه کلی هم بیانگر آن است که مردم از وضعیت کیفیت زندگی در سطح این محله رازی هستند زیرا با توجه به جدول شماره هفت، که بیانگر نتیجه حاصل از آزمون T است، میانگین به دست آمده (۵۱/۸۰۴) پایتتر از مقدار Test value (۴۸) است.

و در نهایت جهت ارزیابی رابطه میان رضایت از کیفیت زندگی و اعتماد اجتماعی از آزمون آماری اسپیرمن استفاده شد، که این آزمون وجود رابطه معنادار را میان این دو متغیر تایید کرد زیرا نتایج آن با توجه به سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ و میزان همبستگی ۰/۹۹۳ موید وجود رابطه مستقیم بین این دو متغیر می‌باشد. بدین ترتیب که با افزایش اعتماد اجتماعی در محله افزایش کیفیت زندگی مشاهده می‌شود و بالعکس (جدول شماره ۸).

### پیشنهادات

- ایجاد و افزایش احساس اعتماد بین مردم و مسئولین: جامعه‌شناسان اعتماد را به عنوان یکی از مهمترین سرمایه‌های اجتماعی در جامعه بسیار مورد تاکید قرار می‌دهند. بدون اعتماد میان مردم (با یکدیگر) و مردم و

مسئولین، بسیاری از برنامه‌ها و طرح‌های شهری علی‌رغم صرف هزینه‌های هنگفت، عقیم و بلا استفاده خواهد ماند و نه تنها گره‌ای از شهر باز نخواهد کرد، بلکه ممکن است به عنوان عاملی مخرب در جهت تضعیف چهره مدیریت شهری در اذهان عموم عمل نماید. نتایج تحقیق هم بیانگر اعتماد پایین افراد ساکن در محله ججین به بدنه مدیریت شهری (شورای شهر و شهرداری) می‌باشد است. از این رو کاهش اعتماد عمومی ضربه‌ای است که به تدریج دامن سازمان‌های مختلف از جمله شهرداری را گرفته و در بلندمدت آثار آن جبران‌ناپذیر خواهد بود. برگرداندن اعتماد و ارتقای آن نیاز به یک برنامه میان مدت و طولانی مدت دارد. زیرا این کاهش اعتماد در طی سالیان دراز ایجاد شده و صرفاً با گذشت زمان و اقدامات فرهنگی و عقیدتی قابل بازگشت است. گسترش تبلیغات و فرهنگ‌سازی در جامعه، صداقت مسئولان با مردم، واگذاری امور به مردم و گسترش نهادهای مردم نهاد، ایجاد روحیه پرسشگری و پاسخگویی در بین مردم و مسئولان، ترویج فرهنگ غنی اسلامی در خصوص گسترش ارتباطات و اعتماد بین افراد می‌تواند تا حدی اعتماد از دست رفته را برگرداند. اما مهمترین راهکاری که می‌توان جهت کاهش این مشکلات و افزایش اعتماد بین مردم و نهادهای مدیریت شهری پیشنهاد کرد: تشکیل انجمن‌های محلی و تقویت محله یاری توسط مردم محلی و حمایت مالی و روانی کامل از آنها توسط مدیریت شهری و خود مردم است. همچنین برگزاری جلسات با سازمان‌های مختلف شهر در خصوص طرح مشکلات مردم مرتبط به آن سازمان نیز می‌تواند راه‌حل مناسبی جهت انجام این کار باشد.

- جهت‌گیری برنامه‌های توسعه به سمت تحول اقتصادی و رفع مشکل بیکاری و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید.

- تعیین برنامه زمانی کوتاه مدت و بلند مدت به منظور بهبود کیفیت زندگی ساکنان و اتخاذ اقدامات لازم برای رسیدن به اهداف مورد نظر.

- بهبود وضعیت پارک‌ها، فضای سبز و خیابان‌های موجود در سطح محله.

#### منابع:

- ۱- اجزاء شکوهی، محمد، کمانداری، محسن، ۱۳۹۴، سنجش میزان رضایت از کیفیت زندگی در منطقه‌ی چهار شهر کرمان، مطالعات جامعه‌شناختی شهری، شماره ۱۴، صفحات ۵۲-۲۵.
- ۲- ارزشنگ، هیوا، ۱۳۸۶، سنجش کیفیت محیط شهری (مطالعه‌ی موردی: منطقه ۴ تهران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، استاد راهنما: علی شماعتی، دانشگاه تربیت معلم تهران، دانشکده علوم جغرافیایی.
- ۳- بابایی اقدم، فریدون، ویسی ناب، فتح الله، یاری، ارسطو و حیدری، وکیل، ۱۳۹۴، ارزیابی عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی در ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری با تاکید بر سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی محله ججین اردبیل)، مطالعات برنامه‌ریزی شهری، سال سه، شماره نهم، صفحات ۶۵-۹۰.
- ۴- پوراحمد، احمد، زارعی، جواد، ۱۳۹۴، سنجش کیفیت زندگی در قلمرو بافت فرسوده شهری مطالعه موردی: منطقه ۹ تهران، پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال شش، شماره ۲۱، صفحات ۱-۱۸.



- ۵- حاتمی نژاد، حسین، عیوضلو، داود، خزائی‌زاده، فاطمه، ۱۳۹۵، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در فضاهاى شهری (مطالعه موردی: منطقه ۹ شهرداری تهران)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۸، شماره ۲، صفحات ۳۴۹-۳۶۱.
- ۶- خادمی، امیرحسین، ۱۳۹۲، ارزیابی کیفیت زندگی شهری، مورد مطالعه: بافت فرسوده آمل، پنجمین کنفرانس برنامه ریزی مدیریت و خدمات شهری.
- ۷- رحمانی فیروز جاه، علی، سهرابی، سعیده، ۱۳۹۲، بررسی جامعه شناختی رابطه میان کیفیت زندگی و سرمایه‌ی اجتماعی (مطالعه‌ی موردی شهر تهران)، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی، سال اول، شماره دوم، صفحات ۱۵۷-۱۷۵.
- ۸- رضوانی، محمدرضا، متکان، علی اکبر، منصوریان، حسین و ستاری، محمد حسین، ۱۳۸۸، توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره دوم، صفحات ۸۷-۱۱۰.
- ۹- زتومکا، پیوتر، ۱۳۸۶، اعتماد، نظریه جامعه شناختی، ترجمه غلامرضا غفاری، تهران، شیرازه.
- ۱۰- زین آبادی، مرتضی، ۱۳۸۷، بررسی وضعیت اعتماد در جامعه ایران و راه‌های بازسازی آن، پژوهش‌های تحقيقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام گروه پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی، شماره ۱۶، عنوان: اعتماد اجتماعی، صفحات ۳۳-۶۶.
- ۱۱- سیدعلی پور، سید خلیل، اسدی احمد آباد، رضا، ۱۳۹۵، بررسی تاثیر عملکرد شهرداری بر کیفیت زندگی (مطالعه موردی: کارکنان شهرداری منطقه ۶ تهران)، جغرافیایی سرزمین، سال ۱۳، شماره ۵۰، صفحات ۶۴-۴۵.
- ۱۲- شکوهی، محمد اجزاء، حسینی، سید مصطفی، ۱۳۹۴، سنجش کیفیت زندگی در جهت دستیابی به توسعه پایدار (مورد مطالعه محلات شهر یزد)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال چهارم، شماره پانزدهم، صفحات ۹۹-۱۱۱.
- ۱۳- عبادی، سید حسین، روستایی، شهریار، یاپنگ غروری، محمد، ۱۳۹۳، سنجش کیفیت زندگی در سکونت‌گاه‌های غیر رسمی (نمونه مطالعاتی: محدوده شرق کال عیدگاه سبزوار)، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال ششم، شماره ۳، صفحات ۱۹۹-۲۱۵.
- ۱۴- علی پور، پروین، زاهدی، محمد جواد، شینانی، ملیحه، ۱۳۸۸، اعتماد و مشارکت (بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در شهر تهران)، مجله جامعه شناسی ایران، دوره ۱۰، شماره ۲، صفحات ۱۰۹-۱۳۵.
- ۱۵- فرجی ملایی، امین، عظیمی، آزاده، زیاری، کرامت الله، ۱۳۸۹، تحلیل ابعاد کیفیت زندگی در نواحی شهری ایران، پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۱(۲). صفحات ۱-۱۶.
- ۱۶- فرازمند، حسن، افقه، سید مرتضی، مه‌الحق، مهرناز، صیادی نژاد، عبدالکریم، ۱۳۹۳، رابطه سرمایه انسانی با کیفیت زندگی در استان‌های ایران، رفاه اجتماعی، سال چهارم، شماره ۵۴، صفحات ۳۷-۵۸.

- ۱۷- قالیباف، محمدباقر، روستائی، مجتبی، رمضان‌زاده لسبویی، مهدی، طاهری، محمدرضا، ۱۳۹۰، ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: محله یافت آباد)، جغرافیا (فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیادانان ایران)، سال نهم، شماره ۳۱، صفحات ۳۳-۵۳.
- ۱۸- کلمن، جیمز، ۱۳۷۷، بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- ۱۹- کمالی، افسانه، ۱۳۸۲، مطالعه تطبیقی اعتماد اجتماعی در دو حوزه فرهنگ و سیاست، رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی: دانشگاه تهران.
- ۲۰- کوبکی، افشین، پورجعفر، محمدرضا، تقوایی، علی اکبر، ۱۳۸۴، برنامه ریزی کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری، تعاریف و شاخص‌ها، مجله جستارهای شهرسازی، ۱۲، صفحات ۶-۱۳.
- ۲۱- مرصوصی، نفیسه، فرهودی، رحمت‌اله، لاجوردی، سید علیرضا، ۱۳۹۴، کیفیت زندگی فرهنگی و اجتماعی در شهرهای ایران، دو فصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، سال ششم، شماره ۲، صفحات ۷۹-۹۶.
- ۲۲- نوابخش، مهرداد، ثانوی، نسیم، ۱۳۹۳، بررسی رابط میان سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی (مطالعه موردی: منطقه ۱۶ تهران)، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد - واحد شوشتر، سال ۸، شماره ۲، صفحات ۵۱-۷۴.
- ۲۳- وثوقی، منصور، آرام، هاشم، ۱۳۸۸، بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل)، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره سوم، صفحات ۱۳۳-۱۵۳.
- ۲۴- وظیفه‌دوست، حسین، امینی، مهدی، ۱۳۸۸، بررسی میزان اهمیت شاخص‌های کیفیت زندگی شهری تهران، از دیدگاه مدیران و متخصصان مدیریت شهری، مطالعات مدیریت شهری، سال اول، شماره سوم، صفحات ۱-۱۸.
- 25- Brereton, F. Clinch, J. P. and Ferreira, S., 2008, Happiness, geography and the environment, *Ecological Economics*, 65(2), 544-567.
- 26- Coleman, J1990, *Foundation of Social Theory*; Cambridge, MA: Harvard press.
- 27- Cramer. V, Seven. T and Einar. Kringlen, 2004, Quality of life in a city, the effect of population density, *Social Indicators Research*, 69.
- 28- Das, D., 2008, Urban Quality of Life: A case study of Barcelona, *Social Indicators Research*, 88, 156-178.
- 29- Das, D, 2008, Urban Quality of Life: A case study of Guwahati, *Social Indicators Research*, 89.
- 30- Eckersley. R., 1991, Quality of life in Australia (An analysis of public perceptions), National center for Epidemiology and Health, september 1999. ISSN 1322-5421
- 31- Epley. R, Donald and Menon, Mohan., 2008, A Method of Assembling Cross-sectional Indicators into a Community Quality of Life, *Social Indicators Research*, NO. 88.
- 32- Govindaraju. B. M, 2012, Quality of Life of Slum Women: A Case Study of Mangalore City, *Journal of Economics and Sustainable Development*. Vol.3, No.1.
- 33- Johnston, L. D; Bachman. J.G; P.O Malley., 1993, Monitoring The Future: Questionnaire Responses from The Nation's High School Seniors 1991. Ann Arbor. MI: Institute for social research
- 34- OKTAY, D. and Rustemli, A., 2010, Measuring The Quality of Urban Life and Neighbourhood Satisfaction: Findings From Gazimagusa (Famagusta) Area Study, *social sciences and humanity studies*, Vol. 2, No. 2, Pp. 27-37.
- 35- Pacione. M, 2005, Urban environmental quality and human wellbeing-a social geographical , *Landscape and Urban Planning*, 65, p:19-30.
- 36- Pal, A. K. and Kumar, U. C. 2005, Quality of life concept for the evaluation of societal development of rural community in west Bangal, India, *Rural Development*. No. 2.

- 37- Sabine, T. K. 2004, Trust-Building Strategies in Inter-Organizational Negotiations, Journal of Managerial Psychology, Vol .19 No.6.
- 38- Schmitt R. B., 2002, considering social cohesion in quality of life assessments, (58), 403-428.
- 39- W. Marans, R., J. Stimson, R., 2011, Investigating Quality of Urban Life, Theory, Methods, and Empirical Research, Springer Dordrecht Heidelberg, London New York, ISBN 987-94-007-1741-1





پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی  
پرتال جامع علوم انسانی



پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی  
پرتال جامع علوم انسانی